

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
ННІ лісового і садово-паркового господарства**

УДК 630*13:630.22

ПОГОДЖЕНО
Директор ННІ лісового і садово-
паркового господарства

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ
Завідувач кафедри відтворення лісів
та лісових меліорацій

_____ Роман ВАСИЛИШИН
(підпис)

_____ Андрій ПІНЧУК
(підпис)

« _____ » _____ 2024 р.

« _____ » _____ 2024 р.

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

**на тему «ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЄМНОСТІ
МИСЛИВСЬКИХ УГІДЬ ЛІСОКУЛЬТУРНИМИ
МЕТОДАМИ В ТОВ «СМГ СУШКИ»»**

Спеціальність 205 Лісове господарство
(код і назва)

Освітня програма Лісове господарство
(назва)

Орієнтація освітньої програми освітньо-професійна
(освітньо-професійна або освітньо-наукова)

Гарант освітньої програми

К. С.-Г. Н., доцент
(науковий ступінь та вчене звання)

_____ Олександр БАЛА
(підпис) (ПІБ)

Керівник магістерської кваліфікаційної роботи

К. С.-Г. Н., доцент
(науковий ступінь та вчене звання)

_____ Олексій БОЙКО
(підпис) (ПІБ)

Виконав

_____ Віктор ГРИЩЕНКО
(підпис) (ПІБ студента)

Київ – 2024

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ЛІСОВОГО І САДОВО-ПАРКОВОГО ГОСПОДАРСТВА**

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

відтворення лісів та лісових меліорацій

К.С.-Г.Н., доц. _____ Андрій ПІНЧУК
(науковий ступінь, вчене звання) (підпис) (ПІБ)

“ ” грудня 20 р.

ЗАВДАННЯ

**ДО ВИКОНАННЯ МАГІСТЕРСЬКОЇ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ
СТУДЕНТУ**

Віктору Анатолійовичу Грищенку

(прізвище, ім'я, по батькові)

Спеціальність 205 Лісове господарство

Освітня програма Лісове господарство

Орієнтація освітньої програми освітньо-професійна

Тема магістерської роботи: «Шляхи підвищення ємності мисливських угідь лісокультурними методами в ТОВ «СМГ Сушки»»

Затверджена наказом ректора НУБіП України 1618 (С) від 20.09.2024 року

Термін подання завершеної роботи на кафедру 14.11.2024

(рік, місяць, число)

Вихідні дані до магістерської роботи літературні джерела по темі дослідження, проект впорядкування мисливських угідь, книга лісових культур, звітні матеріали.

Перелік питань, що підлягають дослідженню:

- 1) Сучасний стан робіт з лісовідновлення та мисливствознавства;
- 2) Узагальнення та оцінка стану лісокультурного виробництва та ведення мисливського господарства;
- 3) Оцінка рівня ємності кормових угідь на підприємстві;
- 4) Розробка рекомендацій щодо шляхів підвищення лісомисливських угідь лісокультурними методами в ТОВ «СМГ Сушки».

Дата видачі завдання

Керівник магістерської роботи

(підпис)

Олексій БОЙКО

(прізвище та ініціали)

Завдання прийняв до виконання

(підпис)

Віктор ГРИЩЕНКО

(прізвище та ініціали студента)

РЕФЕРАТ

У магістерській кваліфікаційній роботі висвітлені стан лісокультурного виробництва та ведення мисливського господарства в ТОВ «СМГ Сушки».

В першому розділі описано характеристику мисливських угідь України та особливості підгодівлі мисливських тварин.

У другому розділі розміщена програма робіт, методика досліджень та обсяги виконаних робіт.

Третій розділ містить аналіз ґрунтово-кліматичних та економічних умов регіону досліджень по ТОВ «СМГ Сушки».

У четвертому розділі наводиться оцінка кормових угідь та особливості відтворення лісів у ТОВ «СМГ «Сушки».

У п'ятому розділі описані шляхи підвищення ємності мисливських угідь лісокультурними методами в ТОВ «СМГ Сушки».

Випускна магістерська кваліфікаційна робота викладена на 56 сторінках друкованого тексту. Пояснювальна записка складається з вступу, 5 розділів, висновків та пропозицій, списку використаних джерел літератури із 53 найменувань і містить 11 таблиць, 6 рисунків та додатків.

Ключові слова: *відтворення лісів, лісокультурні роботи, мисливське господарство, дуб звичайний, кабан, олень.*

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1 ХАРАКТЕРИСТИКА МИСЛИВСЬКИХ УГІДЬ УКРАЇНИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОДІВЛІ МИСЛИВСЬКИХ ТВАРИН	7
1.1.Характеристика мисливських угідь України	7
1.2.Підгодівля мисливських тварин	13
РОЗДІЛ 2 ПРОГРАМА РОБІТ ТА ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ МЕТОДИКИ ДОСЛІДЖЕННЯ	22
2.1 Програма робіт і методика досліджень.....	22
2.2 Об'єм виконаних робіт	23
РОЗДІЛ 3 КОРОТКА ХАРАКТЕРИСТИКА РЕГІОНУ ТА ПІДПРИЄМСТВА... 24	
3.1. Місцезнаходження і площа мисливського господарства.....	24
3.2. Лісорослинна зона, клімат та лісомисливське районування	25
3.3. Рельєф та ґрунти.....	29
3.4. Гідрографія та гідрологічні умови	30
3.5. Організація території мисливських угідь	31
РОЗДІЛ 4 ОЦІНКА КОРМОВИХ УГІДЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ ЛІСІВ У ТОВ «СМГ «СУШКИ».....	36
4.1. Мисливська фауна ТОВ «СМГ «Сушки», бонітування та особливості харчування	36
4.2. Обсяги створення лісових культур на території діяльності ТОВ «СМГ Сушки» та їх характеристика.....	40
4.3. Лісівнича характеристика вивчених насаджень та оцінка їх кормових угідь	41
РОЗДІЛ 5 ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЄМНОСТІ МИСЛИВСЬКИХ УГІДЬ ЛІСОКУЛЬТУРНИМИ МЕТОДАМИ В ТОВ «СМГ СУШКИ».....	48
5.1. Організаційні шляхи підвищення продуктивності	48
5.2 Лісокультурні шляхи підвищення продуктивності	48
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ ПО ВИРОБНИЦТВУ	50
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	51
Додатки.....	67

ВСТУП

Відновлення лісів та лісорозведення повинні забезпечувати розширене їх відтворення і підвищення продуктивності з метою поліпшення навколишнього природного середовища та добробуту народу України.

Підвищення продуктивності лісових насаджень – основна проблема, якою займаються лісівники упродовж останніх десятиліть. Особливо гостро це питання стоїть в малолісистих районах де ліс має дуже важливе значення. В густо населених районах лісові насадження забезпечують народне господарство не тільки деревиною, харчовими продуктами і лікарською сировиною, але і виконує водорегулюючу, ґрунтозахисну і санітарно-гігієнічну функцію. Враховуючи багатофункціональне значення лісів, появляється необхідність формування високопродуктивних, біологічно стійких насаджень, які дозволять отримати максимум прибутку з одиниці площі, зайнятої лісом. При створенні таких насаджень особливу роль відіграє підбір всіх компонентів лісу з врахуванням умов місцезростання та зони [14]. Створення насаджень оптимального або близького до нього складу можливе при умові детального вивчення біологічних, екологічних і ценотичних особливостей, а також взаємодії деревних рослин при спільному їх рості [37].

В рішенні проблеми підвищення продуктивності лісів велику роль грає сосна. Їй виділено багато уваги виробничниками і дослідниками різних наукових напрямків. Оскільки сосна є головною породою в судібровах на значній площі в різних кліматичних зонах, а її деревина знаходить широке застосування у різних галузях народного господарства.

Ресурси мисливських тварин і мисливських угідь займають особливе місце в складі лісових ресурсів. Мисливське господарство є специфічним видом людської діяльності, його функціонування відбувається у тісній взаємодії з лісовим господарством, що в наш час призвело до об'єднання у лісомисливські господарства та товариства.

Враховуючи особливості введення лісомисливських господарств України може бути високо східною та самоокупною галуззю народного господарства. Одним з шляхів досягнення такого стану є організація іноземного мисливського туризму без шкоди довкіллю.

Актуальність теми обумовлена доцільністю покращення кормової бази та підвищення продуктивності лісомисливських угідь в ТОВ «СМГ Сушки» лісокультурними методами.

Метою роботи є узагальнення досвіду відтворення лісомисливських угідь на підприємстві, виявлення можливості та розробка шляхів підвищення їх продуктивності.

Об'єктом дослідження – є мисливські угіддя ТОВ «СМГ Сушки».

Предметом досліджень були лісокультурні методи підвищення продуктивності мисливських угідь в ТОВ «СМГ Сушки».

РОЗДІЛ 1

ХАРАКТЕРИСТИКА МИСЛИВСЬКИХ УГІДЬ УКРАЇНИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОДІВЛІ МИСЛИВСЬКИХ ТВАРИН

1.1. Характеристика мисливських угідь України

До ведення мисливського господарства необхідний регіональний підхід, пов'язаний із широким спектром природних та економічних умов різних зон України. Набір специфічних властивостей певної природної зони зумовлює напрям ведення господарства, який визначається: – переліком видів мисливських тварин найбільш перспективних для ведення господарства; – переліком біотехнічних заходів; – методами управління регіональними популяціями хижаків; – способами полювання; – специфічними перспективами розвитку мисливського господарства тощо. За сучасним лісомисливським районуванням угіддя України розташовані в межах 5 природних зон: Поліської, Правобережної та Лівобережної лісостепової, Північної та Південної степової, Карпатської, Кримської гірської. Одним із основних завдань упорядкування мисливського господарства є інвентаризація угідь, і за відомчими матеріалами, і за даними польових обстежень. Мета інвентаризації полягає у визначенні складу земельного, лісового та водно-болотного фондів, складання розгорнутої характеристики мисливських угідь за всіма показниками, необхідним для розробки Проекту організації та розвитку мисливського господарства, яке впорядковується [15].

Інвентаризація мисливських угідь передбачає розробку їх типології, опис типів, визначення площ, зайнятих кожним із них, а також встановлення меж різних типів угідь у природі. Ці дані слугують основою для всіх розрахунків і планів у мисливському господарстві. Типологія угідь базується на характеристиці рослинних угруповань, які визначають умови проживання тварин і можливість застосування певних методів полювання. Основною

одиноцею типології є тип угідь, що представляє ділянку з однорідними умовами для мисливських тварин, стабільним складом і щільністю популяцій, а також спільними господарськими заходами [19].

Типи мисливських угідь характеризуються кормовою продуктивністю та ступенем захищеності для конкретного виду тварин. Наступним рівнем є групи типів, які об'єднуються в класи (наприклад, листяні чи хвойні ліси), а ті, своєю чергою, формують категорії угідь (лісові, польові, водно-болотні). Можливе також виділення проміжних таксонів — підтипів, підкласів і підкатегорій [29].

Класифікація мисливських угідь враховує вплив екологічних факторів на поширення рослин і тварин. Типи угідь визначаються за їхнім місцезнаходженням, складом рослинних угруповань, господарським призначенням, а також за чинниками, що впливають на біоценози. У межах лісомисливських зон можливе виокремлення дрібніших таксономічних одиниць, таких як підтипи чи види угідь, але надмірна деталізація має бути обґрунтованою.

Оцінка кормових і захисних властивостей угідь проводиться у найкритичніший для дичини період. Для визначення площі використовуються таксаційні матеріали лісовпорядкування та дані про розподіл земель (форма б-зем). Типологізація лісових угідь базується на поділі лісів за формаціями, групами типів і віковими категоріями насаджень, а також враховує умови зволоження (гігротоп) [44].

До категорії лісових угідь належать ділянки з подібними гідрологічними, кліматичними та ґрунтовими умовами, а також зі схожою продуктивністю. Основними типами таких угідь є хвойні, листяні, змішані ліси та чагарники. Виділення і межування типів, підтипів та видів угідь проводиться з урахуванням цих критеріїв.

У мисливському господарстві під категорія ліс поєднує лісові ділянки, подібні за ґрунтово-гідрологічними, кліматичними умовами, породним складом корінних асоціацій та приблизно однаковою продуктивністю. Виділяють такі типи лісових мисливських угідь: хвойний, листяний, змішаний ліси та

чагарники. Виділення та розмежування лісових типів, підтипів та видів проводиться:

- за породним складом – чисті хвойні, чисті листяні та змішані ліси, за необхідності листяні насадження розподіляють на твердо- та м'яколистяні;
- за віком – молодняки 1-ї та 2-ї груп віку, середньовікові, пристигаючі, стиглі та перестійні насадження;
- за висотою над рівнем моря; – за експозицією схилів – відповідно до конкретних умов виділяють схили північної та південної експозиції.

Для ділянок лісових насаджень, які мають особливо високі кормові та захисні властивості за умови збереження цих властивостей упродовж тривалого строку, встановлюється особливий режим лісогосподарських робіт, що сприяє їх збереженню. До таких ділянок належать: місця токування борової дичини; території отелення копитних; зимові стійбища лосів; боброві поселення; місця мешкання тварин, занесених до Червоної книги України; природоохоронні комплекси; території, які використовуються для розведення дичини (вольєри, вигули, ремізи) тощо [15, 28].

До типу орні землі належить рілля, що використовується під сільськогосподарські культури та ділиться на такі підтипи:

- сільськогосподарські культури (поля) з густою мережею лісосмуг (не менше ніж 5 м завширшки) площею до 100 га;
- сільськогосподарські культури (поля) з рідкою мережею лісосмуг (не менше ніж 5 м завширшки) площею понад 100 га;
- рілля, сади, виноградники, садиби, городи тощо. Польові угіддя та полезахисні лісосмуги утворюють єдиний комплекс, який під час інвентаризації мисливських угідь розглядається як тип мисливських угідь «орні землі».

Для оцінки орних земель необхідно мати загальну інформацію про стан та розвиненість сільського господарства в районі, його направленість, інтенсивність ведення та перспективи розвитку. Луки – тип зональної та інтразональної рослинності, що характеризується домінуванням багаторічних трав'янистих рослин, переважно злаків та осокових, в умовах достатнього або

надмірного зволоження. Загальною властивістю для усіх луків є наявність трав'янистої та дерево-чагарникової рослинності. Тип угідь луки, до яких відносяться, крім пасовиськ та сінокосів, біополяни, галявини та полонини, поділяють на два підтипи: суходільні та заболочені луки. Болото – ділянка земної поверхні з надмірно застійним або проточним перезволоженням ґрунту, на якому зростає специфічна, переважно вологолюбна рослинність, розвивається болотяний тип ґрунтоутворення, накопичується органічна речовина, яка розкладається та далі перетворюється в шар торфу. За типом живлення розрізняють верхові, низинні та перехідні болота, а за переважаючою рослинністю – лісові, чагарникові, трав'яні, мохові болота; за мікрорельєфом – бугристі, плоскі та випуклі болота. У практиці мисливського господарства тип болото поділяється на чисті (до 20 % чагарників) та зарослі (понад 20 % чагарників) трав'янистою та чагарниковою рослинністю. Балки – це ділянки з пересіченим рельєфом, розміщені серед польових угідь, віддалених від лісових масивів. Балки як тип мисливських угідь виділяють тільки в лісостеповій і степовій зонах. Цей тип містить такі підтипи: чисті та зарослі деревною або чагарниковою рослинністю [51]. Піски – це ділянки не вкриті або подекуди вкриті трав'янистою та чагарниковою рослинністю. В Україні піски займають значні площі в районах Полісся, уздовж Дніпра, Десни, Донця й інших річок на узбережжі Чорного та Азовського морів. Природоохоронні комплекси як тип мисливських угідь виділяють на півдні України в степовій лісомисливській зоні. Це штучно створені водойми (0,5-1,0 га), оточені ремізою з деревних та чагарникових порід шириною не менше ніж 50 м. Водні об'єкти (водойми) – усяка западина, що сформована природою або створена штучно, об'єкт ландшафту чи геологічна структура, де накопичується вода (річка, озеро, море, водосховище, канал тощо). Тип водних об'єктів розподіляють на такі підтипи: чисті та зарослі багаторічною трав'янистою рослинністю. Під час інвентаризації угідь для водно-болотяної дичини виділяють інші підтипи та види, наприклад, плеса глибоководні з чагарниками і зарослі надводною рослинністю; зарості очерету; зарості рогози та ін. Інші угіддя – це території, які входять до складу

мисливського господарства, але не належать до типів мисливських угідь та не бонітуються (дороги, садиби, просіки, лінії електропередачі, газопроводи, площі кам'янистих розсіпів, крутих ярів, виходи гірських порід, а також інші непродуктивні землі) [60]. Для планування ведення мисливського господарства проводиться оцінка якості (бонітування) мисливських угідь по відношенню до окремих видів мисливських тварин. Бонітування – це узагальнена комплексна оцінка якості мисливських угідь господарства або певної його частини (дільниці, урочища тощо). Цінність угідь визначається кормовими, захисними, гніздопридатними властивостями території, які залежать насамперед від характеру рослинності, але й перебувають під впливом інших факторів: клімату, рельєфу, конкурентів, хижаків, епізоотій, діяльності людини [22].

Зараз застосовують подвійну оцінку мисливських угідь: типологічну й факторну. Типологічна, первинна оцінка – це виявлення в межах певної території придатних для певного виду тварин угідь, визначення їхньої площі, територіального розподілу та взаємного розташування (мозаїчності). Мисливські угіддя можна розподілити на властиві та не властиві виду, основні та другорядні. В основних угіддях є всі умови для мешкання популяції певного виду, і може бути досягнута її максимальна чисельність. У не властивих угіддях тварини певного виду бувають лише транзитом. Також для більшості видів доцільно виділяти сезонні стації. Бонітуються тільки угіддя, властиві даному виду. Лише так можна визначити якісні відмінності між окремими територіями та господарствами. Факторна, вторинна оцінка – це визначення лімітуючих факторів середовища і ступеня їх впливу на популяції тварин. Факторна оцінка дозволяє встановити, чинники, які перешкоджають досягненню оптимальної чисельності тварин, та вжити заходів щодо усунення або зменшення їх впливу. Оцінка класу бонітету надається в балах. Якщо поняття «тип угідь» відбиває екологічну рівноцінність місць мешкання тварин, то в бонітеті відображається ще й подібність або відмінність угідь у фауністичногосподарському відношенні. За п'ятибальною шкалою до I класу бонітету належать найкращі угіддя, які заселені певним видом тварин з найбільшою щільністю. До II класу – хороші

угіддя, у яких оптимальна ємність може бути досягнута при проведенні незначних біотехнічних заходів. До III класу бонітету належать території з угіддями середньої якості, ємність яких послаблена нераціональним використанням, але може бути відновлена під дією посиленого біотехнічного впливу. Угіддя нижчої за середню якість, невисока ємність яких зумовлюється малою продуктивністю для перебування певного виду, характерна для IV класу бонітету. Від часу до часу експлуатація таких угідь можлива, проте вести в них ефективне мисливське господарство на даний вид неможливо. V клас бонітету становлять угіддя, не властиві для певного виду, у яких він зустрічається досить рідко і не може бути об'єктом господарювання. Для визначення оптимальної щільності мисливських тварин та інших господарських розрахунків визначається середній показник цінності (середній клас бонітету) мисливського господарства, який дозволяє також визначати видове направлення ведення (спеціалізацію) господарства. Середній клас бонітету визначається для кожного виду мисливських тварин на площу, придатну для мешкання виду [33].

При такому підході середній клас бонітету відображає якість угідь властивих для мешкання виду. При використанні загальної площі для розрахунку СПЦ відображає представленість угідь, властивих для мешкання виду на території господарства. Як відомо, на чисельність тварин впливають різні екологічні чинники. Ступінь їх дії встановлюють, аналізуючи відомчі матеріали та результати польових спостережень. У зв'язку з тим, що природні умови угідь, які визначають оптимальну чисельність дичини, змінюються впродовж року залежно від діяльності чинників впливу, виникає необхідність регулярно визначати клас бонітету угідь для корегування обсягів експлуатації дичини. Для врахування впливу чинників введені коефіцієнти зменшення (збільшення) середнього бонітету для кожного виду диких мисливських тварин. Чинники можуть зменшувати середній клас бонітету (коефіцієнти зі знаком плюс), чи покращувати його (коефіцієнти зі знаком мінус). Оптимізація чисельності диких тварин у різних природних екосистемах неможлива без оперативного визначення розміру їхніх ресурсів. Знання чисельності та структури популяції дозволяє

обґрунтувати обсяги експлуатації мисливських ресурсів та оцінити ефективність біотехнії [53].

1.2. Підгодівля мисливських тварин

Для захисту козуль від негоди можна використовувати прості споруди, такі як навіси на стовпах або тини з лози. Їх слід встановлювати таким чином, щоб забезпечити захист тварин від переважаючих зимових вітрів. Землю під навісами потрібно вистилати сіном або соломою.

Влітку козулі зазвичай не потребують додаткового корму, адже природні корми в цей період достатньо рясні. Однак взимку підгодівля стає необхідною в регіонах із недостатніми запасами природних гілкових кормів або через складнощі з їх доступністю внаслідок глибокого снігового покриву чи утворення насту.

Лосі та козулі активно користуються підгодівлею після утворення значного снігового покриву. Організована підгодівля допомагає зосередити цих тварин у потрібних місцях, що полегшує спостереження за ними. Вона також знижує шкоду, яку олені, лосі й козулі можуть завдавати лісовим насадженням, та мінімізує ризик пошкодження ними сільськогосподарських культур на прилеглих до угідь полях [56].

Зимова практика показує, що козулі охоче поїдають сіно, викладене для підгодівлі. Найбільше вони любляють лугове та лісове сіно, особливо з великою кількістю широколистяних трав, яке називають "листовиком". Таке сіно відзначається високою поживністю. Сіно зі злаків козулі поїдають гірше, а болотне й осокове використовують ще менш охоче. Ця вибірковість пояснюється природною схильністю копитних харчуватися ліською рослинністю, яка має більшу поживну цінність порівняно з іншими видами кормів [8].

Кормові цінності і хімічний склад (%) сіна різних категорій показані в таблиці 1.1. Добре поїдають козулі також конюшинове і люцернове сіно. Навіть голо дуючи, вони дуже неохоче їдять сіно лежавше (торішне), скошене в занадто

пі зні терміни, перестояле на корені. Заготовляти сіно слід не пізніше середини липня. Якщо його збирають далеко від місць підгодівлі, то складають у копиці, пересипаючи шари кухонною сіллю (з розрахунку 3-5 кг солі на 1 ц сіна) або оббризкуючи сольовим розчином.

Таблиця 1.1

Хімічний склад сіна, %

Вид сіна	Вода	Протеїн	Білок	Жир	Клітковина
Лісове	16,0	8,5	7,2	2,6	24,1
Лугове	15,0	8,4	7,1	2,6	55
Болотне	18,6	8,5	7,2	2,3	24,0
Осокові	18,0	8,6	6,4	2,6	23,8
Конюшинове	16,1	13,9	11,6	2,9	23,5
Люцернове	15,5	14,7	11,5	2,2	25,9

Якщо сіно заготовляється поблизу місць зимової підгодівлі копитних, його можна одразу укласти у високі стіжки масою 2–6 центнерів, залишаючи їх на місці. Для стійкості стіжки варто формувати навколо закріпленого в землі стовпа або стовбура дерева. Висока форма стіжка дозволяє тваринам діставати сіно навіть за значного снігового покриву. Також стіжки можна розміщувати на невисоких помостах, висота яких залежить від товщини снігу. Альтернативно сіно можна класти невеликими купами на розвилках дерев чи куців, хоча цей спосіб менш ефективний через втрати сіна, яке потрапляє під сніг [40].

Більш доцільно використовувати годівниці для підгодівлі козуль. Найпоширенішими є ясельні годівниці. Вони мають призматичну форму, з боками, що складаються з дерев'яних планок, розташованих із проміжками близько 20 см. З обох боків ясел прикріплюються лотки для коренеплодів, концентрованих кормів і солі. Над яслами встановлюють навіс із двосхилим дахом, покритим тесу або дранкою, а іноді й облаштовують сінник для зберігання сіна.

Годівниці потрібно розміщувати на сухих, відкритих або напіввідкритих місцях, таких як галявини, узлісся чи рідколісся, де тварини зазвичай

перебувають узимку. Встановлювати годівниці краще влітку, щоб деревина потемніла, а звірі звикли до їхнього вигляду. Стійки годівниць не слід ошкурювати, а залишки деревини після будівництва потрібно прибирати, щоб не відлякувати тварин.

На майданчику годівниці рекомендується розкидати сіно, віники чи снопики вівса, щоб привернути увагу звірів. У яслах завжди має бути сіно, а в лотках — сіль. Це забезпечить постійний доступ тварин до корму та сприятиме їхньому утриманню в потрібних місцях. Перерви у підгодівлі лосів та козуль можуть стати причиною того, що тварини припинять відвідувати годівниці. У гірших випадках це призводить до їх міграції в інші угіддя, що ускладнює управління популяцією [17].

Взимку гілки дерев і чагарників є основним кормом для козуль, тому у мисливських господарствах часто застосовують підгодівлю віниками з гілок різних листяних порід. Для заготівлі віників зазвичай використовують молоді пагони таких дерев і чагарників:

- липа,
- ясен,
- клен,
- дуб,
- береза,
- дикі плодові дерева,
- осика,
- горобина,
- малина.

Пагони черемхи та крушини не можна використовувати, оскільки вони шкідливі для тварин. Крім того, ефективним є застосування віників із пагонів топінамбура.

Для кращої поживної цінності в кожному вінику доцільно поєднувати гілки різних порід. Це забезпечує різноманітність корму, що позитивно впливає на здоров'я тварин і їхній інтерес до годівлі.

У табл. 1.2 наводяться дані про хімічний склад (%) гілок цих порід в період літніх заготовок.

Таблиця 1.2

Хімічний склад гілок дерев, %

Порода дерева	Вода	Протеїн	Жир	Клітковина
Береза	54,7	3,8	2,3	15,5
Осика	34,1	2,6	1,8	25,7
Іва козяча	69,6	4,6	1,1	7,9
Дуб	48,0	8,3	3,4	8,7
Клен гостролистий	59,5	5,3	1,7	11,5
Липа дрібнолиста	62,4	5,3	1,9	8,3
Тополь звичайний	46,0	6,3	2,4	15,3
Горобина	51,6	3,7	2,8	12,2
Ліщина	47,6	3,6	1,6	20,7

Козулі неоднаково охоче поїдають віники з гілок різних порід дерев і чагарників. Віники з гілок дерев, що ростуть на узліссях лісу або на прогалинах, значно корисніші віників з гілок дерев, що знаходяться в гушавині лісу, і по їдають їх копитні більш охоче. Заготовляють віники на початку літа, коли гілки містять найбільшу кіль кість поживних речовин і листя добре тримається на гілках. Так, в гілковому кормі, зібраному восени, протеїну міститься майже в 2 рази менше, ніж у заготовленому у середині літа.

Для підгодівлі копитних взимку пагони завдовжки близько 1 м зрізають і зв'язують у віники товщиною 20 см у зрізі. Віники заготовляють із гілкового матеріалу, що утворюється під час розчищення просік і рубок догляду за лісом. Сушити їх потрібно в затінку, підвісивши на жердинах чи мотузках. Для покращення поживності віники кілька разів змочують або збризкують 10%-ним розчином солі [51].

Висушені віники зберігають у підвішеному стані чи складеними в штабелі у сухих провітрюваних приміщеннях. Віники з топінambuра перед сушінням 3 дні пров'ялюють, а потім досушують у тіні. Їх використовують для підгодівлі після утворення снігового покриву, розвішуючи поблизу ясел або на деревах і

кушах у місцях перебування тварин. Для козуль гілковий корм і сіно часто розміщують в оборохах — спеціальних конструкціях:

Чотири стовпи висотою 4–6 м встановлюють по кутах квадрата (2 × 2 м).

На вершинах двох стовпів закріплюють горизонтальні колоди з блоком для троса.

Кришку у вигляді чотирьохскатного даху підвішують на тросі, який дозволяє опускати або піднімати її.

Усередині оборо на висоті 10 см від землі створюють дерев'яний поміст, куди вкладають сіно і сухі гілки шарами, пересипаючи їх сіллю або розсоллом. Дах пресує корм і автоматично опускається в міру його зменшення.

На початку зими копитним тваринам можна давати коренеплоди:

- кормовий буряк,
- брукву,
- ріпу,
- моркву,
- топінамбур,
- кормову капусту.

Їх викладають у лотки або корита під яслами. Проте під час сильних морозів коренеплоди давати не рекомендується, оскільки вони у замороженому стані можуть викликати розлад травлення або навіть викидні у вагітних тварин. Сухий буряковий жом, отриманий на цукрових заводах, також є гарним зимовим кормом.

Силосування широко застосовується в мисливських господарствах. Для цього використовують:

- силос із кормових рослин, лугових трав, гілок і листя;
- суміші кормових культур (50%), гілкового корму (40%) і соснової кори та пагонів (10%).

У Чехії та Словаччині силос для оленів готують із суміші вики, вівса, лугових трав, гілок, стебел чорниці та кори верби. Такий корм є поживним і сприяє підтримці тварин узимку [48].

Склад силосу для козуль у різних господарствах залежить від доступності вихідних компонентів та раціональності їх використання. Бобові культури найкраще силосувати в період зав'язування плодів. Злакові — у стадії молочної стиглості. Конюшина та інші трави — на початку цвітіння.

Рослини підв'ялюють, подрібнюють на силосорізках і щільно укладають у силосні ями, які зазвичай розташовують поблизу годівниць, щоб мінімізувати транспортування.

Підготовка силосної ями: Глибина ями — до 3 м у сухому місці. По краях роблять земляні вали висотою 20–50 см. Стінки і дно цементують або викладають шаром соломи, закріпленим кілками. Дно роблять похилим до стічної ямки для відведення рідини. Стінки можна вистилати поліетиленовою плівкою товщиною 0,5 мм.

Альтернативні варіанти:

- Невеликі силосні ями можна створити з бетонних кілець, утворюючи колодязь завглибшки до 2 м.
- Використовують також картонні бочки або наземні споруди з дротяної сітки на дерев'яному каркасі об'ємом 10–25 м³.
- Закладений силос зверху закривають кришкою.

Концентрати дають лосям і козулям переважно в період сильних морозів у другій половині зими, коли високий сніговий покрив ускладнює доступ до природних кормів.

Використовувані концентровані корми:

- овес,
- ячмінь,
- кукурудза,
- висівки,
- дробину,
- макуха та шрот (у подрібненому вигляді).

Концентрати викладають у лотки під яслами або спеціальні дерев'яні колоди. У літній період виконують такі роботи: заготівля сіна з мінеральними

добавками, засолювання солонців, будівництво годівниць. А також, протягом усього року ведеться боротьба з браконьєрством.

Додаткове підживлення: На ділянках, де ведеться вирубка лісу, залишені гілки стають хорошим кормом для козуль і сприяють збереженню популяції у межах господарства.

Захворювання мисливських тварин є одним із ключових факторів, що впливають на чисельність популяцій. Вони не лише сприяють зростанню смертності, а й послаблюють тварин, роблячи їх вразливими до хижаків, знижують темпи розмноження, викликають безпліддя та впливають на життєздатність потомства.

Профілактичні заходи проводяться задля попередження захворювань та обмеження їх розповсюдження. Профілактичні заходи діляться на:

- Загальні – спрямовані на оздоровлення середовища існування тварин.
- Спеціальні – зосереджені на боротьбі із конкретними хворобами, зокрема інфекційними та інвазійними.
- Загальні профілактичні заходи:

Регулярно спостерігати за тваринами, щоб своєчасно виявляти ознаки хвороб (аномальна поведінка, сліди порушення життєдіяльності). У разі підозри на масове захворювання залучати ветеринарних фахівців. Правильна підгодівля. Забезпечення тварин поживними кормами протягом року для підтримки їхньої вгодованості [14].

Облаштування укриттів. Для запобігання простудним захворюванням створювати лежаки зі соломи чи очерету в затишних місцях, будувати навіси та захисні стінки із гілля й шелюги [16].

Зниження зараження копитних гельмінтами можливе через введення глистогінних засобів в осінню підгодівлю. Використовуються натуральні засоби: полинове сіно, гранатник, чоловіча папороть, цитварний полин.

У перспективі можна застосовувати спеціальні препарати, такі як сантонін.

У більшості випадків глистні інвазії викликають масову загибель лише за наявності інших несприятливих факторів, таких як нестача корму [37].

Очищення територій. Навесні, восени та по можливості частіше слід очищати місця підгодівлі та солонці від посліду і залишків кормів. Відходи необхідно спалювати або закопувати, щоб уникнути розповсюдження інфекцій.

У разі виникнення захворювань ветеринарні спеціалісти визначають характер хвороби та розробляють план боротьби з нею. Ці заходи можуть включати:

- ізоляцію хворих особин;
- застосування лікувальних препаратів;
- знищення заражених кормів та дезінфекцію місць перебування тварин.

Під час заготівлі кормів і розміщення годівниць важливо уникати умов, які сприяють розмноженню паразитів.

Комплексні заходи, спрямовані на профілактику та боротьбу із захворюваннями мисливських тварин, допомагають зберігати здоров'я популяцій і підтримувати екологічну рівновагу в угіддях. Особливу увагу слід приділяти санітарному стану годівниць, водопоїв і місць проживання тварин, а також своєчасному реагуванню на спалахи інфекцій.

З наведених даних видно, що шляхи та методи профілактики різних інфекційних та інвазійних захворювань диких тварин дуже різноманітні і перспективи її застосування в мисливських господарствах дуже широкі. Заходи спрямовані на охорону козулі В даний час охорона ссавців розглядається, як частина більш широких заходів, спрямованих на охорону тваринного світу і живої природи взагалі. Цілі і завдання охоронних заходів. нагляд за дотриманням правил полювання; охорона об'єктів тваринного світу та середовища їх проживання; регулювання чисельності мисливських тварин; Мисливствознавець зобов'язаний проводити наступні охоронні заходи:

- вести боротьбу з порушниками правил полювання. Оформлять відповідні документи (протоколи, пояснення, схеми місця пригоди тощо) для притягнення порушників правил полювання до відповідальності у встановленому по рядку;

- проводити роз'яснювальну роботу серед населення про дбайливе ставлення до об'єктів тваринного світу та середовища їх проживання;
- здійснювати охорону мисливських тварин та середовища їх проживання, безпосередньо вести роботу з регулювання чисельності мисливських тварин і боротьбу з вовками; направляти уповноваженим на те посадовим особам (за територіальності) матеріали про порушення правил полювання (протоколи, пояснення, схеми місць події, вилучені зброя і знаряддя незаконного полювання, незаконно добутої продукції, речові докази, документи тощо) для застосування рішення по фактах порушення [55].

Важливим біотехнічним, заходом, що сприяє збільшенню кількості і підтримання здорового стану популяції козулі є закладка підкормових майданчиків і солонців. Біотехнічні заходи, спрямовані до охорони або збільшення щільності козулі зводяться в першу чергу до створення стійкої кормової бази для тварин в усі періоди року, до боротьби з браконьерством і до регулювання чисельності популяції козулі. Організація правильної підгодівлі козуль дозволяє сконцентрувати стадо в потрібних місцях, полегшує спостереження за тваринами. У багатьох випадках підгодівля козуль зменшує шкоду, що наноситься цими звірами лісовим насадженням [11, 36].

Висновок розділ 1. Ресурси мисливських тварин і мисливських угідь займають особливе місце в складі лісових ресурсів. Мисливське господарство є специфічним видом людської діяльності, його функціонування відбувається у тісній взаємодії з лісовим господарством, що в наш час призвело до об'єднання у лісомисливські господарства та товариства.

Враховуючи особливості введення лісомисливських господарств України може бути високо східною та самоокупною галуззю народного господарства. Одним з шляхів досягнення такого стану є організація іноземного мисливського туризму без шкоди довкіллю.

РОЗДІЛ 2

ПРОГРАМА РОБІТ ТА ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ МЕТОДИКИ ДОСЛІДЖЕННЯ

2.1 Програма робіт і методика досліджень

Програмою робіт випускної магістерської роботи по темі досліджень передбачено:

1. Опрацювання науково методичної літератури по темі досліджень;
2. Узагальнення досвіду лісовідновлення і ведення мисливського господарства та оцінка кормових угідь кабана дикого і оленя благородного на підприємстві;
3. Вивчення стану створених лісових культур, ємності мисливських угідь в на базі ТОВ «СМГ Сушки»;
4. Визначення шляхів підвищення продуктивності лісомисливських угідь лісокультурними методами в ТОВ «СМГ Сушки»;
5. В комплексі програмних питань було заплановано вивчення:
 - Способів створення лісових культур;
 - Різних схем змішування лісових культур та відповідність їх умовам місцезростання і кормовим угіддям мисливських тварин;
 - Правильність підбору схем посадки, добору порід та схем змішування.

Узагальнення досвіду лісовідновлення і ведення мисливського господарства проведено за такими матеріалами:

- проект організації та розвитку лісового господарства ТОВ «СМГ Сушки»;
- матеріали обробки закладених пробних площ;
- таксаційний опис насаджень філії «Коростинське ЛГ»;
- книга створення лісових культур Омелянівського;

2.2 Об'єм виконаних робіт

Для розробки теми магістерської роботи проведені наступні види робіт:

- аналіз природно-кліматичних умов місцерозташування ТОВ «СМГ Сушки»;
- вивчення і аналіз стану ведення мисливського господарства та лісокультурного виробництва;
- дослідження створюваних лісових культур та вплив на ємність мисливських угідь;
- аналіз обсягів лісовідновлення та створення кормових угідь для ведення мисливського господарства.

Висновок розділ 2. У процесі виконання поставлених завдань ми використовували такі методи: лісівничо-таксаційні, лісопатологічні та фітопатологічні методи досліджень та спостережень. Та для виконання кваліфікаційної роботи перед нами стояли такі завдання: опрацювання науково методичної літератури по темі досліджень; узагальнення досвіду лісовідновлення і ведення мисливського господарства та оцінка кормових угідь кабана дикого і оленя благородного на підприємстві; вивчення стану створених лісових культур, ємності мисливських угідь; визначення шляхів підвищення продуктивності лісомисливських угідь лісокультурними методами в підприємстві.

РОЗДІЛ 3

КОРОТКА ХАРАКТЕРИСТИКА РЕГІОНУ ТА ПІДПРИЄМСТВА

3.1. Місцезнаходження і площа мисливського господарства

Мисливське господарство ТОВ “СМГ “Сушки” розміщене в центральній частині Житомирської області на території Коростенського адміністративного району.

Розподіл площі мисливських угідь по землекористувачах, районах та територіальних громадах викладено в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1.

Розподіл площі мисливських угідь по землекористувачах, районах та громадах

№ п/п	Назва землекористувача	Підрозділ, територія розміщення	Назва громади	Район	Площа, га.	Квартали (виділи)
1	Філія “Коростенське лісомисливське господарство” ДП “Ліси України”	Омелянівське л-во	Ушомирська	Коростенський	5363,5	1-66
2	ДП “Коростенський лісгосп АПК”	Горцаківське л-во	Ушомирська	Коростенський	1386,5	31, 43-53
		Ушомирське л-во			530,0	37, 38, 46, 48
		Разом по лісгоспу		1916,5		
3	ТОВ “Акріс – Груп”	Ушомирська	Ушомирська	Коростенський	1633,0	
						Разом

Продовження таблиці 3.1.

№ п/п	Назва землекористувача	Підрозділ, територія розміщення	Назва громади	Район	Площа, га.	Квартали (виділи)
4	ПП “Черняхівська аграрна група”	Ушомирська	Ушомирська	Коростенський	781,0	
					Разом	
5	Землі комунальної власності, запасу і резерву	Ушомирська	Ушомирська	Коростенський	4081,1	
					Разом	
Всього					13775,1	

В даний час мисливськими угіддями ТОВ “СМГ “Сушки” користується згідно рішення Житомирської обласної ради від 17 грудня 2022 року №469 року “Про припинення права користування та надання у користування мисливських угідь товариству з обмеженою відповідальністю “СМГ “Сушки”. Площа угідь наданих у користування ТОВ “СМГ “Сушки” згідно вище вказаного рішення сесії становить – 13 775,1 га.

3.2. Лісорослинна зона, клімат та лісомисливське районування

Районування. Територія мисливського господарства ТОВ “СМГ “Сушки” знаходиться у Коростенського адміністративного району Житомирської області, який входить до складу Східної Європейської провінції широколистяних лісів Європейської широколистяної області.

Відповідно до фізико-географічного районування територія господарства відноситься до зони змішаних лісів Українського Полісся.

Згідно до комплексного лісогосподарського районування, територія ТОВ “СМГ “Сушки” належить до Києво-Житомирського поліського округу Українського Полісся.

З точки зору геоботанічного районування, регіон проведення досліджень входить до складу Європейської широколистяної області Східноєвропейської провінції Поліської під провінції Києво-Житомирського округу дубових, дубово-соснових, дубово-грабових та соснових лісів.

Уточнюючи зоогеографічне районування, Г.Г. Гаврись (2004) провів орнітогеографічне районування Полісся та Лісостепу України, відповідно з яким район наших досліджень відноситься до ділянки Правобережного Полісся.

Згідно до лісомисливського районування територія мисливських угідь господарства відноситься до Поліської лісомисливської області.

Клімат. Природно-кліматичні умови господарства часто визначають можливість існування конкретних видів фауни. Поряд з іншими факторами вони можуть мати значний вплив на популяції мисливських тварин – стимулювати їх життєдіяльність та зростання, або навпаки – пригнічувати. Кліматичні умови часто визначають сезонні біоритми тварин: міграції, терміни розмноження, линяння, зміни кормових стацій і інші. Такі показники кліматичних умов, як термін встановлення стійкого снігового покриву, його потужність, глибина промерзання ґрунту, загальна тривалість вегетаційного періоду і деякі інші, можуть мати вирішальний вплив на живлення і, навіть, на життєздатність тварин.

Територія господарства лежить в Атлантико-континентальній кліматичній зоні. Клімат помірно-континентальний, порівняно вологий і теплий.

Весняному періоду у регіоні властиве різко переходи від потеплінь до похолодань. У квітні – травні, внаслідок проникнення холодних арктичних повітряних мас, досить звичайними є заморозки. Важливо відмітити, що часті пізньовесняні заморозки у період появи потомства у мисливських ратичних тварин (лося, козулі, кабана) та хутрових (зайця-русака) можуть чинити згубний вплив на молодняк і призводити до зменшення загальної чисельності популяцій цих тварин. Період вегетації починається 5-9 квітня. Холодні і тривалі дощі в цей

період призводять до масової загибелі молодняка у зайця-русака та до намокання і загибелі кладок крижня і чирків.

Літній сезон, особливо його друга половина, характеризується переважанням антициклонічної погоди без опадів. Середня температура липня дорівнює $+17^{\circ} - +19^{\circ}\text{C}$. Проте, в останні десятиліття, як правило, 1 раз на 11 років спостерігаються аномальні спеки з температурою $+35 - +40^{\circ}\text{C}$. Літні процеси тривають до середини серпня. У такі періоди життєві стадії ратичних приурочені до лісових боліт. Також негативний вплив тривалі посухи мають на птахів. Серед інших кліматичних чинників, особливо несприятливий вплив на птахів родини тетерукових мають літні похолодання із затяжними дощами у період вилуплення пташенят. За умови прохолодного та дощового літа гинуть майже всі пташенята.

Перша половина осені, як правило, суха та тепла, але, у зв'язку з надходженням дещо холоднішого повітря, вже у вересні температура різко знижується на $5-7^{\circ}\text{C}$. Наприкінці місяця можуть виникати перші заморозки. Друга половина осені характеризується великою кількістю хмарних днів, тривалими опадами. Період вегетації рослин закінчується після осіннього переходу середньодобових температур нижче $+5^{\circ}\text{C}$. Частіше це відбувається у третій декаді жовтня. Загалом тривалість без морозного періоду складає 153 дні, а періоду активної вегетації – 155 днів.

Зима починається у другій декаді листопада, коли середньодобова температура повітря опускається нижче 0°C та з'являється перший нестійкий сніговий покрив. Характерною особливістю зими є часті потепління, пов'язані з переміщеннями циклонів. Середнє число днів з відлигами – 35, з середньою тривалістю по 4-5 днів кожна. В цілому зимова погода відрізняється великою кількістю хмарних днів, частими опадами, та ожеледицями. Число днів з ожеледдю коливається від 15 до 30. У більшій частині випадків під час відлиг снігове покриття зникає. Середня температура січня дорівнює $-5,5^{\circ} - -6^{\circ}\text{C}$. Встановлення стійкого снігового покриву настає у 2-й – 3-й декадах грудня, інколи – на початку січня. Найбільш чутливі до товщини снігового покриття такі види ратичних, як козуля та кабан. Значна його глибина може ускладнювати

добування їжі та пересування. Але у регіоні досліджень ймовірність зим з критичною для диких ратичних товщиною залягання снігу понад 30 см складає всього 5-18 %. Найбільш типовою є глибина снігу від 17 до 20 см (53-59 %). Середня тривалість залягання снігового покриття становить 100-112 днів. Досить часто спостерігаються скорочення цього періоду до 60 днів. Це відбувається внаслідок проходження через регіон циклонів, які супроводжуються підвищенням температури та дощами. Повне сходження снігового покриття настає у 1-й декаді березня. Тривалість сходження снігового покриття – 8-16 днів.

Важливо відмітити, що температура повітря взимку та висота снігового покриву суттєво впливають на характер зимівлі осідлих лісових птахів.

Такі кліматичні показники, як терміни та глибина промерзання, а також розмерзання ґрунту суттєво впливають на особливості харчування, структуру та склад сезонних раціонів багатьох видів мисливської фауни, наприклад – кабана. Найхолоднішому періоду зими, що починається 12-15 грудня властиве стійке промерзання ґрунту, середня глибина якого залежить від висоти снігового покриву і вологості ґрунту і складає 30-60, а інколи досягає 110 см. Воно триває 30-100 днів, а повне розмерзання ґрунту настає у другій декаді березня. Найбільша глибина промерзання лісових боліт спостерігається у морозні безсніжні зими і досягає 50 см. Коли ж болота вкриті товстим шаром снігу, то частина їх зовсім не замерзає.

Негативно впливає на умови зимівлі тварин утворення крижаної кірки. Підтвердженням цьому можуть стати випадки загибелі кабанів та козуль у зими 1986 та 1997 рр. Небезпечною вона може бути і для рябчика та куріпки, які можуть ночувати в снігових заметах. Повторюваність притертої крижаної кірки може досягати більш як 75 % від числа років. Льодяна кірка товщиною 3 см і більше трапляється від 25 до 40 % від числа років.

Пануючі протягом року вітри – північно-західні. Сильні вітри частіше бувають у холодну пору року.

Величина річної кількості опадів має велике значення для формування рослинності, її видового складу, тому опосередковано може впливати на кормову базу тварин в умовах конкретної екосистеми. Житомирський район характеризується підвищеним рівнем зволоження. Середньорічна кількість опадів – 530-650 мм, з них у період вегетації – 340-450 мм. Кількість опадів перевищує кількість вологи, яка випаровується (відношення випарів до опадів становить менше одиниці).

В цілому м'які кліматичні умови (тривалий період активної вегетації, незначний сніговий покрив та ін.), рівнинний рельєф, наявність лісових територій створюють сприятливі умови для існування популяцій багатьох тварин, які складають мисливський фонд.

3.3. Рельєф та ґрунти

Сучасний рельєф території господарства представлений слабо хвилястою рівниною, яка чергується з болотяними масивами. В цілому для Полісся стік, завдяки значному залісненню території, невеликий і не перевищує 200 мм/рік. Це призводить до збільшення запасів вологи у метровому шарі ґрунту, а в окремих районах – до заболочування. У регіоні найбільш широко розвинуте верхові (оліготрофні) болота, які зволожуються атмосферною вологою.

Зустрічаються також низинні (ефотрофні) болота, які підживлюються річними водами, та проміжні (мезотрофні). Заболочені місця приурочені до зандровних заболочених рівнин на кристалічному фундаменті. Найбільш поширеними ландшафтами є зандрові рівнини на кристалічному фундаменті. Це пов'язано з тим, що даний регіон розташований в межах Українського кристалічного щита на території південної частини Житомирської області. Розташування території зумовлює розвиток денудаційних форм рельєфу.

Ґрунтовий покрив відрізняється великою мозаїчністю. Їх генетичне розмаїття і продуктивність пов'язані, в першу чергу, з розташуванням на рельєфі, яке обумовлює перерозподіл тепла та вологи. Найбільш поширеними в даній

місцевості є дерново–слабопідзолисті глинисто–піщані, супіщані чи піщані з суглинистими прошарками ґрунти, підзолисті суглинисті, підзолисті глинисто-піщані та дерново-середньо-(і слабо)-підзолисті супіщані, легкосупіщані та легкосуглинисті ґрунти. Зональними для району є дерново-підзолисті ґрунти. Головною діагностичною ознакою даного типу є чіткий розділ профілю на гумусо-елювіальний, елювіальний та ілювіальний горизонти, слабка гум усність (від 0,8-1% гумусу в піщаних та глинисто-піщаних ґрунтах до 1,5-2% в суглинистих). Ґрунтовий поглинаючий комплекс слабо насичений лугами, реакція ґрунтового розчину – кисла (рН складає $3,0 \pm 0,1$).

3.4. Гідрографія та гідрологічні умови

Ріки та інші водні артерії у межах угідь ТОВ “СМГ “Сушки” належать басейну р. Дніпро, а основною водною артерією господарства є річка Уж. Також існує досить густа мережа малих річок та струмків і меліоративних каналів.

Для річок характерне змішане живлення з переважанням снігового. Основне джерело живлення – талі снігові води (55-60%). Решта стоку має підземне та дощове походження. Восени та взимку рівні води в ріках дещо вищі, ніж влітку. Весняне піднесення рівнів води припадає на першу декаду березня. Закінчується повінь у другій половині квітня. У середині грудня ріки замерзають Льодовий покрив утримується до весни. Середня дата скресання рік припадає на середину березня.

За ступенем вологості більша частина ґрунтів відноситься до категорії свіжих і вологих. На долю лісових ділянок з надмірним зволоженням приходить 5% площі, вкритих лісовою рослинністю лісових ділянок. На території мисливських угідь ґрунтові води залягають на глибині від 0,5 до 4 м.

Болота поширені по понижених місцях господарства. З них найбільш поширені різнотравно-осокові, очеретяні і деревно-очеретяні болота, зарослі чагарниками.

Водними джерелами у господарстві слугує низка заболочених низин, що мають позитивне значення для мешкання та приваблення водних та біляводних мисливських тварин та птахів.

Річки, невеликі озера та інші природні водойми є місцями виведення і вигодовування молодняка навколоводних тварин (ондатри, норки, видри) та гніздування мисливських водоплавних та інших птахів, у тому числі – деякі хижі.

3.5. Організація території мисливських угідь

Територія мисливських угідь мисливського господарства ТОВ “СМГ “Сушки” поділяється на 3 єгерських обходи. Межі єгерських обходів проходять по розмежувальним лініям, що чітко визначені в натурі. Середня площа єгерського обходу становить 4 591,7 га (таблиця 3.2.).

Таблиця 3.2

Розподіл площі мисливських угідь на єгерські обходи

Власники землі, землекористувачі та землі державної власності	Опис місця знаходження (підрозділи, квартали (виділи), територія розміщення, тощо)	Площа, га
Обхід № 1		
Філія “Коростенське лісомисливське господарство” ДП “Ліси України”	Омелянівське л-во кв 1-54	4265,2
Разом		4265,2
ДП “Коростенський лісгосп АПК”	Горщаківське лісництво кв 31, 43 (1-16)	185,0
Разом		185,0
ТОВ “Акріс – Груп”	Ушомирська громада	336,6
Разом		336,6
Землі комунальної власності, запасу і резерву	Ушомирська громада	424,2

Продовження таблиці 3.2

Власники землі, землекористувачі та землі державної власності	Опис місця знаходження (підрозділи, квартали (виділи), територія розміщення, тощо)	Площа, га
Разом по обходу №1		5211,0
Обхід № 2		
Філія “Коростенське лісомисливське господарство” ДП “Ліси України”	Омелянівське л-во кв 55-66	1098,3
Разом		1098,3
ДП “Коростенський лісгосп АПК”	Горщаківське лісництво кв 43 (17-41), 44, 47, 48	360,0
	Ушомирське лісництво кв 37, 38, 46	362,9
Разом		722,9
ТОВ “Акріс – Груп”	Ушомирська громада	404,0
Разом		404,0
ПП “Черняхівська аграрна група”	Ушомирська громада	308,0
Разом		308,0
Землі комунальної власності, запасу і резерву	Ушомирська громада	1213,8
Разом		1213,8
Разом по обходу №2		3747,0
Обхід № 3		
ДП “Коростенський лісгосп АПК”	Горщаківське лісництво кв 45, 46, 49-53	841,5
	Ушомирське лісництво кв 48	167,1
Разом		1008,6
ТОВ “Акріс – Груп”	Ушомирська громада	892,4
Разом		892,4
ПП “Черняхівська аграрна група”	Ушомирська громада	473,0
Разом		473,0
Землі комунальної власності, запасу і резерву	Ушомирська громада	2443,1
Разом		2443,1
Разом по обходу №3		4817,1
Всього по господарству		13775,1

Для раціональної експлуатації угідь та зручності охорони, проведення біотехнічних і мисливсько господарських заходів територія господарства повинна бути розподілена на єгерські обходи та мати певну структуру, яка включає експлуатаційні та відтворювальні ділянки, комплекс біотехнічних споруд, спеціально облаштовані для полювання місця (вежі, засідки і т.д.), місця відпочинку та інше. Межі єгерських обходів проходять по автомобільних дорогах, квартальним просікам та іншим розмежувальним лініям, що чітко визначені в натурі.

Кордони господарства позначені спеціальними аншлагами. Місця розташування мисливських баз, біотехнічних споруд та т.п.в міру можливості необхідно позначити спеціальними покажчиками, розміщеними на узбіччі основних транспортних шляхів. Типові зразки аншлагів та покажчиків, особливості їх виготовлення та установки приведені в Додатках.

Загальна площа мисливського господарства становить 13 775,1 га. На час проведення мисливсько порядних робіт під відтворювальні ділянки відведено 2 924,25 га угідь з кращими кормовими та захисними властивостями, що складає 21,2% площі угідь.

Розміщення та площі відтворювальних ділянок приведено в таблиці 3.3.

Таблиця 3.3

**Розміщення
відтворювальних ділянок в угіддях мисливського господарства**

№ обходу	Власники землі, землекористувачі та землі державної власності	Опис місця знаходження (підрозділи, квартали (виділи), територія розміщення, тощо)	Площа, га.
1	Філія “Коростенське лісомисливське господарство” ДП “Ліси України”	Омелянівське л-во кв 20-25, 45-47, 50-54	857,6
	ДП “Коростенський лісгосп АПК”	Горцаківське лісництво кв 43 (16)	1,2
	ТОВ “Акріс – Груп”	Ушомирська громада	337,2

№ обходу	Власники землі, землекористувачі та землі державної власності	Опис місця знаходження (підрозділи, квартали (виділи), територія розміщення, тощо)	Площа, га.
1	Землі комунальної власності, запасу і резерву	Ушомирська громада	378,6
Разом			1574,6
2	ДП “Коростенський лісгосп АПК”	Горцаківське лісництво кв 43 (17, 38)	9,2
		Ушомирське лісництво кв 38 (12)	0,8
	ТОВ “Акріс – Груп”	Ушомирська громада	194,5
	Земельні частки (паї)		733,9
Разом			938,4
3	ТОВ “Акріс – Груп”	Ушомирська громада	252,8
	Земельні частки (паї)		158,4
Разом			411,2
Всього			2924,2

При обстеженні мисливських угідь виявлено об’єкт природно-заповідного фонду, який згідно наказу віднесено до відтворювальних ділянок (Таблиця 3.4).

Таблиця 3.4

Опис

об’єктів природно-заповідного фонду

Назва об’єкта ПЗФ	Назва землекористувача	Опис місця знаходження (квартали (виділи), тощо)	Площа, га
Заказник лісовий “Забране”	Філія “Коростенське лісомисливське господарство” ДП “Ліси України”	Шершнівське л-во кв 75 вид 22; кв 80 вид 1-4, 7	31,7
Разом по об’єкту			31,7
Всього об’єктів ПЗФ			31,7

Згідно проведених розрахунків, в господарстві має бути 3 єгерські обходи, що відповідає вимогам Закону України «Про мисливське господарство та полювання»! а навантаження угідь на одного єгеря не перевищує вимоги ст. 29 цього Закону.

Висновок розділ 3. Провівши аналіз вище наведених даних, то ми можемо оцінити стан ведення мисливського господарства як задовільний.

Усі види господарської діяльності велися згідно чинних нормативних актів. Вони були направлені на підвищення якісного стану та продуктивності лісів, збереження та підвищення флори та фауни. Господарська діяльність не спричинила негативного впливу на навколишнє середовище.

Також в районі розташування мисливського господарства немає промислових і сільськогосподарських підприємств, які б завдавали шкідливого впливу на лісовий фонд.

РОЗДІЛ 4

ОЦІНКА КОРМОВИХ УГІДЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ ЛІСІВ У ТОВ «СМГ «СУШКИ»

4.1. Мисливська фауна ТОВ «СМГ «Сушки», бонітування та особливості харчування

До мисливських тварин території, що упорядковується, належать представники класу птахів та класу ссавців. Сучасна фауна в останньому сторіччі зазнала значних втрат внаслідок зміни умов існування тварин, яке спричинило, насамперед, вирубування й випалювання лісів, розорювання лук, та їх заміна на агросистеми. Негативний вплив полювання на фауні-стичний склад був не дуже помітним. Навпаки, завдяки спеціальним заходам вдалося зберегти та збільшити чисельність та видовий склад звірів та птахів.

У Житомирській області зустрічається близько 400 видів птахів, багато з яких є традиційними об'єктами полювання. Практично всі вони належать до п'яти рядів - гусеподібні, куроподібні, пастушкові, куликові, та голубоподібні.

Не зважаючи на значний список мисливських ссавців, на даний час основними мисливськими видами у регіоні є види, на які проводиться ліцензійне полювання: олень, кабан, козуля, борсук та куниця лісова і полювання за картками відстрілу хутрових тварин та пернатої дичини.

Динаміка чисельності та добування мисливської фауни мисливського господарства ТОВ «СМГ «Сушки» за 5 останніх років наведена у таблиці 4.1.

**Динаміка чисельності та добування мисливських тварин в угіддях
мисливського господарства**

Тварини	2018		2019		2020		2021		2022	
	чис., гол	добу-то, гол	чис., гол	добу-то, гол	чис., гол	добу-то, гол	чис., гол	добу-то, гол	чис., гол	добу-то, гол
Копитні всього	348	35	320	40	280	29	455	40	455	0
Лось	24		22		22		21		21	
Олень європейський	48	1	42	3	26	1	49	3	49	
Олень плямистий							16		16	
Козуля	240	20	220	25	200	20	298	28	298	
Кабан	36	14	36	12	32	8	71	9	71	
Хутрові всього	557	137	525	167	451	146	575	44	575	23
Заєць-русак	460	130	430	160	380	140	436	26	436	
Бобер	70		70		48		63		63	
Лисиця	8	6	8	6	8	5	18	18	18	21
Вовк										2
Єнотовидна собака	3	1	3	1	3	1	9		9	
Норка американська							7		7	
Борсук	10		8		6		16		16	
Куниця кам'яна			2		2					
Куниця лісова	6		4		4		26		26	
Пернаті всього	972	194	972	194	1080	218	5922	19	6021	0
Кулики	155	31	155	31	176	38	1931		1931	
Голуби	160	32	160	32	216	43	1931		2130	
Сіра куріпка							198		198	
Перепілка	106	21	106	21	146	29	1292		1292	
Качки	395	79	395	79	400	80	462	19	362	
Лиска	156	31	156	31	142	28	108		108	

Чисельність основних видів мисливських тварин в угіддях мисливського господарства ТОВ “СМГ “Сушки” (за даними обліку 2023 року) прийнята для розрахунків приведена в таблиці 4.2.

Прийнята для розрахунків чисельність основних видів мисливських тварин та птахів

Види тварин та птахів	Чисельність, гол
Лось	21
Олень	69
Козуля	338
Кабан	81
Заєць-русак	456
Бобер	64
Борсук	27
Лисиця	31
Куниця лісова	46
Куріпка сіра	198
Крижень	225

Протягом трьох останніх років в господарстві запроваджено комплекс заходів щодо покращення умов існування тварин та їх охорони. Метою цих заходів є збільшення чисельності мисливських тварин та покращення умов полювання. Охорону мисливських угідь здійснює егерська служба господарства. Регулярно проводяться рейди по виявленню порушень правил полювання та браконьєрства. З метою своєчасного інформування населення про строки, правила полювання та попередження випадків браконьєрства проводяться лекції, виступи по радіо та телебаченню, публікуються статті в пресі.

Місця проживання кабана характерні своєю мозаїчністю: вони складається із ділянок змішаного, хвойного-широколистяного і широколистяного лісу, низинних боліт, лісових луків та полів. Завдяки своїй широкій біотопічній пластичності дикі кабани мають здатність пристосовуватися до різноманітних кормів і схованок [24].

Олені зустрічаються в будь-яких типах лісу, але частіше тримаються освітлених сосняків з трав'яним покривом. Нерідко оленів можна зустріти в сосняках і листяних лісах із густими зарослями вільхи і багна. Найбільшу категорію цінності займають площі угідь з III і IV класів бонітету, зокрема: луки (суходольні, заболочені), балки (чисті і зарослі чагарниками), орні землі (поля

сівозмін з густою і рідкою мережею лісосмуг, а також рілля, сади, виноградники) та хвойні, листяні, змішані насадження (пристигаючі, стиглі та перестиглі насадження без підросту, підліску та чагарників). Інші площі з I, II, V класами бонітетів займають 15 % (всі типи насадження: молодняки I групи віку, молодняки II групи віку та середньо вікові насадження – за наявності підросту, підліску та чагарників), водойми (річки, ставки, озера, струмки, водосховища).

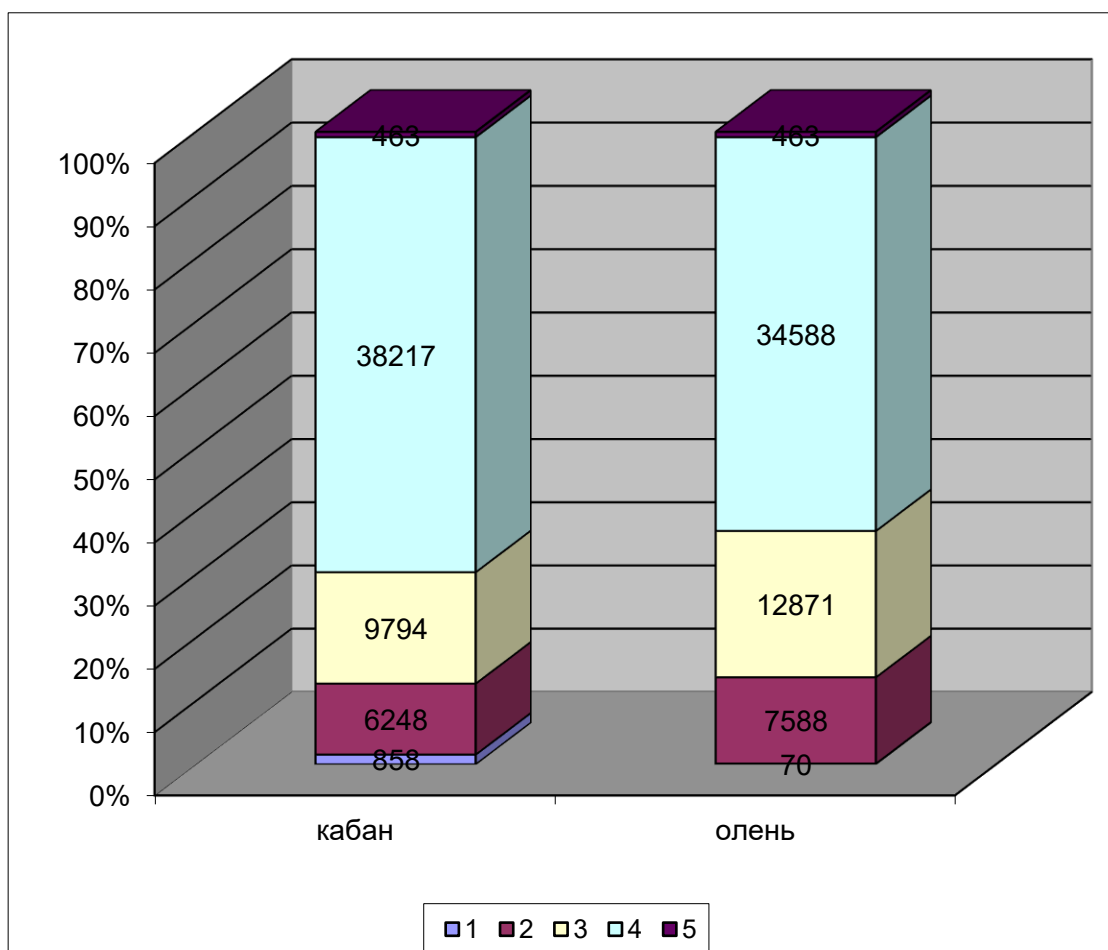

Рис. 4.1. Розподіл загальної площі мисливських угідь по категоріях цінності

Як видно з даних рисунку 4.1 найбільш розповсюджені мисливські угіддя 4ї категорії, які є найбільш сприятливими для проживання кабана та оленя.

4.2 Обсяги створення лісових культур на території діяльності ТОВ «СМГ Сушки» та їх характеристика

Переважаючими категоріями лісокультурних площ в ТОВ «СМГ Сушки» є свіжі зруби, які заліснюються на наступний рік після рубання та землі що вийшли з під сільськогосподарського користування. Аналізуючи обсяги створення культур по роках (табл. 4.3) можна відмітити, що площа створюваних культур з року в рік збільшується, тому що підприємству надаються в користування землі, що вийшли з під с/г користування. Переважаючими схемами змішування в 2022 році були мішані культури дуба звичайного, що створені в суборових умовах Ушомирського району. Переважаюча схема розміщення садивних місць 4,0*0,5 не є оптимальною для даного району.

В 2023 році більшість лісових культур створені мішаними насадженнями дуба звичайного з домішкою супутніх порід, насадження ясена звичайного з супутніми породами.

Таблиця 4.3

Обсяг створення лісових культур на лісових землях 2019-2023 рр

Роки	Лісництво	Обсяг створення лісових культур, га	Склад насадження	Схема розміщення м
2019	Омелянівське	4,5	8Дз2Сп	4,0*0,5
Всього		4,5		
2020	Омелянівське	6,9	6Яз1Клг1Дз2Чш, 5Дз3Сп2Абр,	2,5*0,75
Всього		6,9		
2021	Омелянівське	12,6	10Дз+Пл.(Сп)	2,5*0,7
		7,8	8Сз2Бп+Абр	2,5*0,5
Всього		20,4		

Продовження таблиці 4.3

2022	Омелянівське	13,5	8Яз2Клг	2,5*0,7
		14,8	7Сз3Бп	2,5*0,5;2,5*0,75
Всього		28,3		
2023	Омелянівське	9,7	10Яз	3,0*0,7
		26,4	7Сз1Дз	2,5*0,5
Всього		36,1		

Лісокультурна площа 2023 року збільшилась до 36,1 га. Проте методи заліснення залишилися попередніми, в основному створювалися чисті культури ясена звичайного та культури сосни звичайної з березою повислою. Змішані культури склали більшу частку лісокультурного фонду підприємства. Схеми розміщення переважно 2,5*0,5 м, як і в попередніх роках.

Виходячи з даних таблиць можна побачити шляхи для підвищення продуктивності мисливських угідь лісокультурними методами: створення лісових культур з введенням чагарників та плодових, захисних реміз, піднаметових лісових культур.

4.3 Лісівнича характеристика вивчених насаджень та оцінка їх кормових угідь

Тимчасова пробна площа №1.

Закладена у 8 кварталі 4 виділі Омелянівського лісництва (рис. 4.2) Площа проби 0,4 га. Склад насадження 8Дз2Клг+Гз. Спосіб створення культур – посадка сіянців, з розміщенням посадкових місць 4,0х0,7 м. Вік 44 роки. Бонітет I. Тип умов місцезростання – свіжа дубово-кленова судіброва С₂КлД. Повнота насадження – 0,81. Запас 220 м³/га. Середній діаметр 17,5 см, середня висота 14,0 м. Кількість дерев на 1 га – 1017 шт. Дерев з рівними стовбурами, добре очищені від сучків, крона має велику проекцію, що сприяє кращому фотосинтезу. Розміщення дерев на площі рівномірне.

Живий надґрунтовий покрив представлений: копитняком європейським (*Asarum europaeum*), конвалією звичайною (*Convallaria majalis*), костяницею *Rubus saxatilis*). Підріст – клен гостролистий (*Acer platanoides*). Підлісок- ліщина звичайна (*Corulus avelana*), бузина чорна (*Sambucus nigra*).

Рис. 4.2. Загальний вигляд насадження де закладена пробна площа №1

Тимчасова пробна площа № 2.

Закладена у 63 кварталі 10 виділі Омелянівського лісництва (рис. 4.3). Площа проби 0,25 га. Склад насадження 10Дз+Гз. Спосіб створення культур – посадка сіянців, з розміщенням посадкових місць 3,0х0,7 м. Вік 37 років. Бонітет І. Тип умов місцезростання – свіжа дубова судіброва С₂Д. Повнота насадження – 0,85. Запас 200 м³/га. Середній діаметр 17,0 см, середня висота 18,0 м. Кількість дерев на 1 га – 998 шт. Дерева з гарними стовбурами, добре очищені від сучків, крона має велику площу проекції, що сприяє кращому фотосинтезу. Розміщення дерев на площі рівномірне.

Живий надґрунтовий покрив представлений: копитняк європейський (*Asarum europaeum*), медунка темна (*Pulmonaria obskura*). Підріст – клен

гостролистий (*Acer platanoides*), граб звичайний (*Carpinus betulus*). Підлісок рідкий з ліщини звичайної (*Corulus avelana*).

Рис. 4.3. Загальний вигляд насадження де закладена пробна площа №2

Тимчасова пробна площа № 3.

Закладена у 46 кварталі 21 виділі Омелянівського лісництва. Площа проби 0,20 га. Склад насадження 6Дз4Гз. Спосіб створення культур – посадка сіянців, з розміщенням посадкових місць 4,0х0,7 м. Вік 60 років. Бонітет I. Тип умов місцезростання – свіжа грабово-дубово-соснова судіброва С₂ГДС. Повнота насадження – 0,79. Запас 490 м³/га. Середній діаметр 24,0 см, середня висота 21,0 м. Кількість дерев на 1 га – 680 шт.

Живий надґрунтовий покрив представлений: медунка темна (*Pulmonaria obscura*), проліска дволиста (*Mercurialis perennis*), чистотіл звичайний (*Chelidonium majus*). Підріст – клен гостролистий (*Acer platanoides*), граб звичайний (*Carpinus betulus*). Підлісок рідкий з ліщини звичайної (*Corulus avelana*).

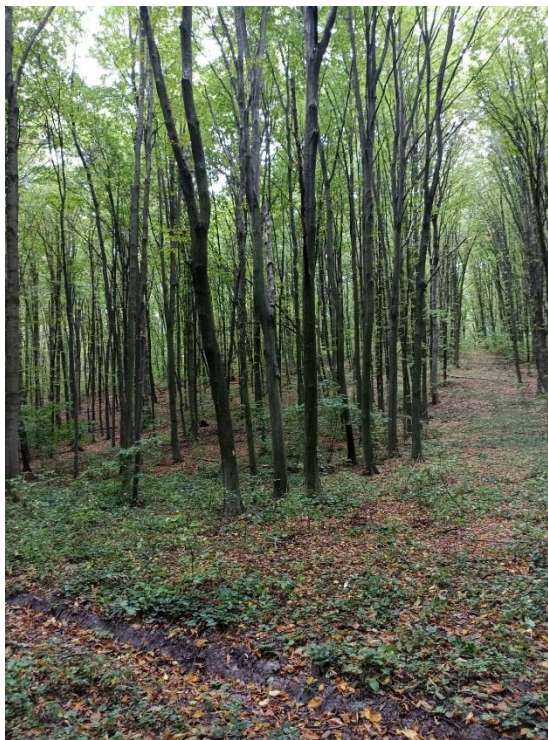

Рис. 4.4. Загальний вигляд насадження де закладена пробна площа №3

Тимчасова пробна площа № 4

Закладена у 55 кварталі 7 виділі Омелянівського лісництва. Площа проби 0,25 га. Склад насадження 10Дз+Гз. Спосіб створення культур – посадка сіянців, з розміщенням посадкових місць 3,0x0,7 м. Вік 63 роки. Бонітет I. Тип умов місцезростання – свіжа грабово-дубова судіброва С₂ГД. Повнота насадження – 0,79. Запас 290 м³/га. Середній діаметр 25,0 см, середня висота 22,0 м. Кількість дерев на 1 га – 565 шт. Дерев з гарними стовбурами, добре очищені від сучків, крона має велику площу листя, що сприяє кращому фотосинтезу. Розміщення дерев на площі рівномірне.

Живий надґрунтовий покрив представлений: медунка темна (*Pulmonaria obskura*), купина лікарська (*Polygonatum multiflorum*). Підріст – клен гостролистий (*Acer platanoides*), липа дрібнолиста (*Tilia cordata*). Підлісок з бузини чорної (*Sambucus nigra*).

Тимчасова пробна площа № 5.

Закладена у 36 кварталі 4 виділі Омелянівського лісництва (рис. 4.5). Площа проби 0,20 га. Склад насадження 7Дз3Яз+Клг. Спосіб створення культур – посадка сіянців, з розміщенням посадкових місць 2,5x0,75 м. Вік 55 років. Бонітет I. Тип умов місцезростання – свіжа кленово-ясенєво-дубова судіброва С₂ДЯзКлг. Повнота насадження – 0,82. Запас 270 м³/га. Середній діаметр 22,5 см, середня висота 20,5 м. Кількість дерев на 1 га – 725шт. Розміщення дерев на площі рівномірне.

Живий надґрунтовий покрив представлений: копитняк європейський (*Asarum europaeum*), буквиця лікарська (*Betonica officinalis*). Підріст рідкий з липи дрібнолистої (*Tilia cordata*). Підлісок - бузина чорна (*Sambucus nigra*).

Рис. 4.5. Загальний вигляд насадження де закладена пробна площа №5

Тимчасова пробна площа № 6.

Закладена у 32 кварталі 5 виділі Омелянівського лісництва. Площа проби 0,30 га. Склад насадження 10Дз+Лпд,Гз. Спосіб створення культур – посадка сіянців, з розміщенням посадкових місць 3,0x0,7 м. Вік 51 років. Бонітет I. Тип умов місцезростання – свіжа липово-дубова судіброва С₂Лпд. Повнота насадження – 0,82. Запас 260 м³/га. Середній діаметр 22,0 см, середня висота 20,0 м. Кількість дерев на 1 га – 717шт. Розміщення дерев на площі рівномірне.

Живий надґрунтовий покрив представлений звіробій звичайний (*Hypericum perforatum*). Підріст рідкий з липи дрібнолистої (*Tilia cordata*). Підлісок - ліщина звичайна (*Corulus avelana*).

Рис. 4.6. Загальний вигляд насадження де закладена пробна площа №6

В таблиці 4.1 наведена таксаційна характеристика вивчених лісових культур.

Таблиця 4.4

Таксаційна характеристика вивчених лісових культур в мисливських угіддях ТОВ «СМГ Сушки»

№ п/п	Квартал виділ	Склад	Порода	Вік років	Середні		Бонітет ТЛУ	Повнота	Кількість дерев, шт/га	Запас м ³ /га
					Висота, м	Діаметр, см				
1	8/4	8Дз2Клг	Дз	44	15,0	17,0	I/C ₂	0,81	800	170
			Клг	44	13,0	16,0				
2	63/10	10Дз+Гз	Дз	37	18,0	17,0	I/C ₂	0,85	998	200
3	46/21	6Дз4Гз	Дч	60	22,0	25,0	I/C ₂	0,79	350	335
			Гз	60	19,0	22,0				
4	55/7	10Дз+Гз	Дз	63	22,0	25,0	I/C ₂	0,79	565	290
5	36/4	7Дз3Яз+Клг	Дз	55	20,0	23,0	I/C ₂	0,82	510	190
			Яз	55	21,0	22,0				
6	32/5	10Дз+Лпд	Дз	51	20,0	22,0	I/C ₂	0,82	717	260

Отже всі пробні площі розташовані в однакових типах лісорослинних умов, всі деревостани дубові, з домішками інших господарських порід.

Висновок розділ 4. З збільшенням віку і кількості на одиниці площі - спостерігається підвищення запасу, а також збільшення кількості рослинності яка може бути кормовою базою для дичини.

РОЗДІЛ 5

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЄМНОСТІ МИСЛИВСЬКИХ УГІДЬ ЛІСОКУЛЬТУРНИМИ МЕТОДАМИ В ТОВ «СМГ СУШКИ»

5.1 Організаційні шляхи підвищення продуктивності

Запровадження підходів відтворення лісів на засадах ЕОЛ з метою більш ефективного використання біоекологічного потенціалу лісових ценозів для ведення лісомисливського господарства:

- зменшення площі суцільних рубок головного користування за рахунок запровадження вибірових, поступових і вузько-лісосічних способів рубки головного користування ;
- сприяння природному поновленню (мінералізація ґрунту, підсів насіння);
- ведення ґрунто-покращуючих порід дерев і порід дерев, які підвищують ємність кормових угідь (ліщина звичайна, дрік іспанський, карагану кущову, горобину звичайну, бруслину європейську та бородавчасту, свидину криваво-червону, глід одноматочковий).

5.2 Лісокультурні шляхи підвищення продуктивності

Для підвищення продуктивності мисливських угідь потрібно запровадити такі заходи:

- 1) при залісненні нових площ до складу лісових культур вводити 10-15 відсотків плодкових чи кісточкових дерев (яблуна, груша, слива, черешня тощо);
- 2) у широколистяних лісах створювати захисні ремізи із шпилькових порід (ялина, ялиця), у яких до 20-річного віку не проводити доглядових рубань;
- 3) наявні ремізи із шпилькових порід підтримувати в природному стані і поліпшувати за рахунок ведення чагарників;

4) розширити асортимент і збільшити обсяги виробництва садивного матеріалу шпилькових порід.

Висновок розділ 5. Отже для підвищення потенціалу кормової бази лісових масивів нашого господарства нам потрібно спиратись у своїй роботі та роботі лісової охорони на більш ефективне використання біоекологічного потенціалу лісових ценозів для ведення лісомисливського господарства, що в свою чергу дозволить зменшити затрати на підгодівлю та призведе до збільшення популяцій дичини за рахунок збільшення кормової бази.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ ПО ВИРОБНИЦТВУ

В цілому мисливське господарство на підприємстві ведеться на достатньому рівні, але є резерви і шляхи для його покращення. З метою покращення ведення мисливського господарства доцільно:

- при створенні лісових культур вводити до складу насаджень 10-15 відсотків плодкових чи кісточкових дерев (яблуня, груша, слива, черешня тощо);

- заслуговує на увагу розширення асортименту шпилькових порід і чагарників, збільшення обсягів та підвищення якості сіянців;

- під час створення соснових культур у свіжих суборах у міжряддя сосни звичайної для збільшення кормової продуктивності мисливських угідь для оленя вводити ґрунтополіпшувальні азотофіксувальні породи дрід іспанський та карагану кушову з часткою участі у культурах до 10 відсотків, а у свіжих і вологих суборах і сугрудках та свіжих дібровах – бузину червону з тією ж часткою участі [25,26,27];

- під час створення культур дуба звичайного для підвищення кормової продуктивності мисливських угідь для кабана та оленя у свіжих і вологих суборах, сугрудках та дібровах вводити до складу насадження до 20 відсотків липи, черешні, а у свіжих і вологих сугрудках та дібровах – 10–15 відсотків клена гостролистого;

- для зменшення пошкоджень оленем благородним основних лісотвірних порід під час створення змішаних культур у вологих суборах та свіжих і вологих сугрудках вводити горобину звичайну, бруслину європейську та бородавчасту, свидину криваво-червону, глід одно маточковий з часткою участі в культурах не більше як 10 відсотків;

- у разі виникнення загрози пошкодження соснових молодняків у місцях концентрації оленя збільшувати густоту створення культур до 10–12 тис.шт·га і не проводити доглядових рубань до 15–річного віку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабич А.Г. Спосіб підвищення біологічної стійкості и продуктивності молодих соснових насаджень на староорних землях Західного полісся України: дис. кандидата с.-г. наук: 06.03.03 Київ, 1978. 355 с.
2. Бондар І. П. Запаси гумусу і азоту в лісових ґрунтах різних типів деревостанів Полісся. *Науковий вісник НАУ*. 2002. Вип. 54. С. 142-151.
3. Бондар І. П. Поживний режим соснових деревостанів у різних типах лісу Полісся України. *Науковий вісник НАУ*. 2008. Вип. 122. С. 53-61.
4. Бондар І.П. Біотичний кругообіг мінеральних елементів та шляхи його регулювання в соснових деревостанах Центрального Полісся України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. с.-г. наук: спец. 06.03.03 «Лісознавство і лісівництво». Львів, 2007. 20 с.
5. Буш К. К., Залитис П. П., Бисениекс Я. П. Береза в сосняках. Рига. Зинатне, 1989. 59 с.
6. Буш К. К., Ієвинь І.К. Екологічні і технологічні основи рубок догляду. Рига, 1984. 173 с.
7. Вакулюк П.Г., Самоплавський В. І. Лісовідновлення та лісорозведення в Україні. Монографія Харків. Прапор, 2006. 384 с.
8. Ведмідь М.М. Збільшення площ лісів в Україні: історія, стан та перспективи. *Лісовий і мисливський журнал*. 2006, № 2. С. 23-27.
9. Генсірук С.А., Цемко В.П., Гайдарова Л. И. Низькопродуктивних земель в УССР. К. Наукова думка, 1981. 238 с.
10. Генсірук С. А., Нижник М.С., Копій Л.І. Ліси Західного регіону України. Львів Атлас, 1998. 408 с.
11. Генсірук С. А. Ліси України. Львів. Українські технології, 2002. 496 с.
12. Генсірук С.А., Фурдичко О.І., Бондар В.С. Історія лісівництва в Україні. Львів. Світ, 1995. 424 с.

13. Головащенко Н. Ф. Вплив рубок догляду на стійкість і продуктивність та якість соснових культур. автореф. дис. на. наук. ступінь канд. с.-г. наук: 06.03.03. Харків, 1993. 14 с.

14. Гончар В. М., Копій Л. І. Особливості поширення деревостанів за участю берези у лісах Рівненщини. матеріали наук.-прак. кон. *Природно-ресурсний комплекс Західного Полісся: історія, стан, перспективи розвитку*, (Березне, 15-16 трав. 2010 р.) : МОН України, ВНЗ Надслучанський інститут. Березне, 2010. С. 22-23.

15. Гордиенко М. И. Шаблій І. В., Лакида П. І. Формування високопродуктивних насаджень з участю дуба та сосни. *Лесове господарство*, 1995. №1. С. 26-29.

16. Гордієнко М. І., Шлапак В. П. Пристєпові бори України. Львів. Престижінформ, 1998. 265 с.

17. Гордієнко М. І., Шаблій І. В., Шлапак В. П. Сосна звичайна: її особливості, створення культур, продуктивність К. Либідь, 1995. 224 с.

18. Гордієнко М.І., Корецький Г.С., Маурер М.В. Лісові культури. Київ : Сільгоспосвіта, 1995. 328 с.

19. Гордієнко М.І. та ін. Лісові культури рівнинної частини України; За ред. Гордієнка М.І. Київ. Урожай, 2007. 680 с. іл. Бібліогр.: С. 641-673.

20. Горшенин Н. М., Швиденко А. Й. Лесоводство. Львів. Вища школа, 1977. 304 с.

21. Грінченко В. В., Рибак В. О., Грищенко А. О. Відновлення корінного типу деревостанів – важливий захід підвищення продуктивності та біологічної стійкості соснових насаджень. *Науковий вісник*. Львів: УкрДЛТУ, 2000. Вип. 14.5. С. 47-50.

22. Гульчак В. П. Державний облік лісів України – підсумки та прогнози. *Лісовий і мисливський журнал*. 2012. №2. С. 6–8 с.

23. Данькевич С.М. Стан лісонасінного комплексу сосни звичайної на Малому Поліссі та шляхи збереження його генофонду: дис. кандидата с.-г. наук. 06.03.01. Львів, 2009. 169 с.

24. Дебринюк Ю. М. Концептуальні засади плантаційного лісовирощування в Україні. *Наук. праці: Лісівнича академія наук України*. Львів: РВВ НЛТУ України, 2013. Вип. 11. С. 25–33.

25. Дебринюк Ю. М., Веремчук Ю. С. Посівні якості насіння модрини у насадженнях західного регіону України. *Наук. праці ЛАНУ*. 2013. Вип. 11. С. 119–125.

26. Дебринюк Ю. М. Лісові культури. Методи і способи їх створення у типах лісу західного регіону України. К. ВПОЛ, 1994. 168 с.

27. Довідник з лісового фонду України (за матеріалами державного обліку лісів станом на 01.01.2011 року) Ірпінь. ДКЛГ, 2012. 130 с.

28. Залітис П. П. Динаміка сезонного приросту дерев в осушених сосняках і ялинниках. авто реф. дисс. канд. с.-г. наук. Елгава, 1967. 25 с.

29. Іваницький Р. С. Відтворення і формування лісостанів за участю сосни звичайної в умовах Північно-західного Поділля. автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. с.-г. наук. спец. 06.03.03 «Лісознавство і лісівництво». Львів, 2011. 20 с.

30. Кальной П. Г., Гордієнко М. І. До питання про технологію створення культур сосни в свіжих борах і суборах Українського Полісся *Лісове господарство, лісова, паперова і деревообробна промисловість*. 1977. № 4. С. 9–10.

31. Кичилюк О. В. Лісівничі особливості вирощування культур сосни звичайної в умовах Волинського Полісся. автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. с.-г. наук : спец. 06.03.01 «Лісові культури та фіто меліорація» К., 2007. 20 с.

32. Ковалевський С. Б. Лісівничо-екологічна роль трав'яного покриву в культурах сосни звичайної Східного Полісся. дис. доктора с.-г. наук: 06.03.01. К., 2003. 469 с.

33. Ковбенко О. А., Ковбенко Ю. М. Довідник майстра лісу. Харків, 2010. 272 с.
34. Копій Л. І. До питання оптимізації вікової структури соснових насаджень західного регіону України. *Науковий вісник НЛТУ України: збірник науково-технічних праць*. Львів. УкрДЛТУ, 2001. вип. 11.1. С. 54-59.
35. Копій Л.І., Гончар В.М., Каганяк Ю.Й., Копій С.Л. Аналіз залежності основних таксаційних показників березово-соснових деревостанів від чинників середовища – передумова формування високопродуктивних лісових екосистем Західного Полісся. *Наукові праці Лісівничої академії наук України збірник наукових праць*. Львів. НЛТУ України, 2013. Вип. 11. С. 58-64.
36. Краснов В.П., Ткачук В. І., Орлов О. О. Довідник із захисту лісу. під ред. д. с.-г. н., проф. В. П. Краснова. К. Видавничий дім «Екоінформ», 2011. 528 с.
37. Лавриненко Д. Д. Наукові основи підвищення продуктивності лісів Полісся УРСР. К. УАСН, 1960. 196 с.
38. Лісовий кодекс України від 21.01.1994 р. № 3852 у редакції Закону № 3404 від 08.02.2006 : веб-сайт. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3852-12> (дата звернення: 12.08.2024).
39. Маурер В.М. Сучасні завдання з удосконалення відтворення лісових ресурсів у контексті сталого управління лісами. *Науковий вісник НУБіП України*. Київ. 2012. №171, ч. 2 С.68-75.
40. Мякушко В. К. Соснові ліси рівнинної частини УССР. К. Наукова думка, 1978. 256 с.
41. Настанова з відновлення лісів та лісорозведення. *Український науково-дослідний інститут гірського лісництва ім. П.С. Пастернака*. Київ. 2006. 275 с.
42. Пастернак П. С., Посохов П. П., Федець І. П., Шинкаренко І. Б. Хвойні ліси України. Київ. Урожай, 1976. 112 с.
43. СОУ 02.02.-37-476:2006. Площі пробні лісовпорядні. Метод закладання: К. Мінагрополітики України, 2006. 32 с. (Стандарт організації України).
44. Поварніцин В. О. Ліси Українського Полісся. Київ. : Вид-во АН УРСР, 1959. 208 с.

45. Погребняк П. С. Загальне лісознавство. 2-е. Москва. Колос, 1968. 439 с.
46. Погребняк П.С. Деякі риси водного режиму Одеських пісків. *Лісова екологія і типологія лісів. Вибрані праці*. Київ. Наукова думка, 1993. С. 472-476.
47. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку поділу лісів на категорії та виділення особливо захисних лісових ділянок» від 16 травня 2007 р. № 733 у редакції від 30.10.2013 р. веб-сайт. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/733-2007-%D0%BF> (дата звернення: 12.08.2024).
48. Проект організації та розвитку мисливського господарства ТОВ «СМГ Сушки». Пояснювальна записка. Ірпінь, 2020. 264 с.
49. Свириденко В. Є., Киричок А.С., Бабенко В.А. Залежність продуктивності та якості сосняків від просторово-параметричної будови у віці прохідної рубки. *Науковий вісник НАУ*.- Київ, 1999. Вип. 17. С. 23-31.
50. Стойко С. М. Праліси як екологічні моделі для ренатуралізації вторинних фітоценозів. *Український ботанічний журнал*. 2006. Т. 63. № 3. С. 358-368.
51. Стойко С.М. Потенційні екологічні наслідки глобального потепління клімату в лісових формаціях Українських Карпат. *Науковий вісник НЛТУ України: збірник науково-технічних праць*. Львів. РВВ НЛТУ України, 2009. Вип. 19.15. С. 214-224.
52. August, L., Dupouey J. L., Picard J. F., & Ranger J. Potential contribution of the seed bank in coniferous plantations to the restoration of native deciduous forest vegetation. *Acta Oecologica*, 2001. Vol. 22 №2. P. 87-98.
53. Plue J., Van Gils B., Peppler-Lisbach C., De Schrijver A., Verheyen K., & Hermy M. Seed-bank convergence under different tree species during forest development. *Perspectives in Plant Ecology. Evolution and Systematics*. 2010. Vol. 12 №3. P. 211-218.

ДОДАТКИ